

7. Aki az életet ismeri, az tudja, hogy sok alkalmazott csak azért szerződött ehhez, vagy ahhoz az intézethez, mert *számításba vette*, hogy az egyiknél kap nyugdíjat, a másiknál nem. Az esetek légióiban egyes munkaadók azzal zárkóztak *el a fizetésjavítások előtt*, hogy ők nyugdíj-képes állást biztosítanak alkalmazottaiknak. Hány alkalmazott maradt meg a fizetésjavítások mellőzése dacára is állásában, mert a nyugdíjra gondolt és mert tudta, hogy kilépése esetén nemcsak nyugdíját, de befizetett nyugdíjjárulékait is elveszti. (A végkielégítés is elvész önkéntes kilépés esetén!) Hány munkaadó élt ezzel vissza!

A kérdést legmegnyugtatóbban és legalaposabban a budapesti kir. törvényszék 38-as tanácsának egyik ítélete dönti el a következőképen: „Azáltal, hogy a felperes a II-rendű alperessel (pénzintézettel) létrejött *szolgálati szerződés alapján* az I-rendű alperesi nyugdíjintézet tagjává felvéteztett, az akkor vele közölt nyugdíjszabályzat a *szolgálati szerződés alkatelemévé vált s így felperes már szolgálati viszonyánál fogva mindazokat a jogokat megszerezte* s mindazoknak a kötelezettségeknek alanyává vált, amelyeket a kérdéses nyugdíjszabályzat megállapít. Viszont az alperesekre is ugyanabban a nyugdíjszabályzatban meghatározott jogok és kötelezettségek hárulnak. Már most nem volna összeegyeztethető sem az élet jogi és erkölcsi felfogásával, *sem a szolgálati szerződésnek jogi tartalmán tulmenő erkölcsi alapjával, ha azok az alperesi alkalmazottak, akik éveken át a szolgálati szerződésből* és így a nyugdíjszabályból származó kötelezettségnek megfeleltek s akik elaggottságuknál, vagy rokkantságuknál, munkaképtelenségükönél fogva, a mostani gazdasági helyzetnek súlyát sokszorozott mértékben viselik, éppen ezek viseljük a pénz elértéktelenedésének következményeit, viszont az alperesi intézet, mely abban a helyzetben volt, hogy vagyonát legalább bizonyos mértékben konzerválhatta, a gazdasági viszonyokban rejlő kötelességei alól egyoldalulag és ugyszólván minden ellenérték szolgáltatása nélkül felszabaduljon.

Ily helyzetben a bíróság nem tekintheti irányadónak a *nyugdíjszabályzat ama rendelkezéseit*, amelyek más gazdasági és pénzügyi helyzet szemmel tartásával készültek s így jelenleg elavultaknak tekinthetők, hanem azok helyébe oly elveket helyettesített, amelyek mellett egyrészt a nyugdíjjogosultsággal bíró egyén legalább szerény keretekben elnyeri azokat a jogokat, *amelyekre való tekintettel annak idején szerződött*, másrészt az intézetnek is lehetővé válik vállalt kötelezettségének oly mértékben eleget tenni, amely vagyoni helyzetét nem veszélyezteti.*

Dr. Berczel Aladár.

(Bef. köv.)

A mérlegfelértékelési rendelet és az értékelés kereskedelmi jogi határai. A mérlegvalódiság helyreállításának problémája igen súlyos érdekek ütközőpontjában áll. A meghozott rendelet ez érdekellentétet természetesen nem szüntethette meg. A *lex lata* a szemben álló érdekeknek csupán a harcterét szűkítette. S ott, hol a küzdő érdekek nem tudnak a *lex lata* körén

belül sem egyetértő megoldáshoz jutni, a végső szót sok esetben bíróságaink fogják kimondani. S így most, mikor a mérlegfelértékelési munkálatok immár *lex lata* alapján egyre szélesebb folyamatba jutnak, egyre jobban előtérbe lép annak a kérdésnek a gyakorlati volta is, hogy változtat-e a felértékelési rendelet a kereskedő értékelési *facultas agendi*-jének határain, vagy más szóval: miként kell és szabad a kereskedőnek a 4200/1925. P. M. számú rendelet 1. §-a által követelt megnyitóleltár és megnyitómérleg szerkesztésében az egyes leltári tételek értékelésénél eljárnia, hogy az arra támaszkodó mérleg ne legyen az értékelés törvényszerűségének hiányai alapján megtámadható.

A mérlegvalódiság helyreállításának problémájáról már annyit beszéltünk és annyit irtunk, hogy szinte valószínűtlennek látszott, hogy a felértékelés tárgyában még újat is lehessen mondani. A rendelet kibocsátása után megindult szó- és írásbeli kommentár-infláció mégis hozott újat és meglepőt.

Az ide vágólag felvetődött új és meglepő tételek közül csupán a következőket emelem ki: 1. annak, ha a közkereseti társaság nem alkotja meg a felértékelési rendelet szerinti megnyitómérleget, jogi konzekvenciája nem lesz; 2. a megnyitómérlegben az áruk a napi beszerzési árnál magasabb értékeléssel is felvehetők; 3. a tőzsdei árfolyammal bíró értékpapiroknál a kereskedelmi törvény szerinti értékelési felső határ bizonyos esetekben, így az érdekeltségi tárcarészvényeknél, még nyílt törvénysértéssel is átléphető; 4. egyébként sincs akadálya annak, hogy a felértékelési rendelet alapján készülő megnyitómérleg akként konstruáltassék, hogy az egyes aktívumok és passzívumok matematikai összegét *meghaladó* tiszta vagyon kerüljön, *mint összérték*, kimutatásra; 5. az értékelési közgyűlési határozat megtámadhatóságához általában legalább egyötödnyi részvény-kisebbség szükséges.

Ezek a tételek valóban újak és meglepők, de — úgy látom — mindannyian tévesek is. De vegyük őket sorra.

1. Az a tétel, hogy a közkereseti társaságra nem jár jogi konzekvenciával, ha nem tesz eleget a felértékelési rendelet megnyitómérleg szerkesztését rendelő parancsának, arra az okoskodásra van alapítva, hogy a Kereskedelmi Törvény 81. §-a 2. bekezdésének diszpozitív szabálya szerint a közkereseti társaságnál érvényes határozat csak egyhangulag hozathatik; ha tehát a felértékelés kérdésében a tagok között egyhangúság nem jön létre, a törvény e szakaszának érvényesülése esetén, a felértékelési megnyitómérleg se jöhet létre. Az okoskodás logikusnak látszik, különösen mikor a B. T. K. 416. §-ának 3. pontja a kereskedelmi könyvek vezetésére kötelezett vagyonbukottnak csak azt a mulasztását

poenalizálja, mellyel az évi rendes mérleg készítésének köteleességét sérti. Kétségtelen azonban, hogy a felértékelési rendelet a stabil értékmérő mellett megszünt az infláció-szülte hamis könyvvezetés büntetlen továbbfolytatásának lehetősége és így ha a felértékelési rendeletnek a közkereseti társaság részéről való megsértése nem is adhat nem vitatható tényálladási elemet a vétkes bukás megállapíthatásához, azt azonban nem hiszem, hogy pl. — hogy épen csak a legdrasztikusabb példát hozzam fel — a büntető-bíróság fel fogja menteni a B. T. K. 414. §. 4. pontjára alapított csalárd bukási vád alól is a szabályszerű könyvvezetés köteleességét megsértett vagyonbukott közkereseti társaság tagjait, ha ily eljárásukat arra való hivatkozással okolják meg, hogy a mérlegezés tekintetében nem tudtak egyhangu megállapodásra jutni.

2. A felértékelési rendelet 2. §-ának és 26. §-a 2. bekezdésében kifejezésre jutó amaz álláspontnak egybevetése, mely a felértékelési megnyitóleltárban és mérlegben szereplő értékekre a beszerzési, illetőleg előállítási ár vélelmét tartja indokoltnak felállítani, az iránt sem enged kétséget, hogy a felértékelési rendelet se változtat azon a helyzeten, mely az áruknál leltári árként a rendes kereskedő gondossága mellett legfeljebb az illető mérlegezési időpontra, vagy ha úgy tetszik, fordulónapra érvényes beszerzési, illetőleg előállítási árat engedni felvenni.

3. Az igaz, hogy a K. T. 199. §-ának 2. pontját, mely szerint az árfolyammal bíró papírok legfeljebb azon árfolyamban vehetők fel, mellyel azok az üzleti év utolsó napján, tehát a fordulónapon bírnak, a felértékelési rendelet szó szerinti idézéssel nem terjeszti ki a megnyitómérlegre, de kimondja a 12. §., hogy az évi mérleg megállapítása tekintetében irányadó rendelkezések s ezek sorában a K. T. 218. §-ának 3. pontja, a megnyitómérlegre is alkalmazást nyernek; már pedig a K. T. 218. §-ának most hivatkozott pontja a mérleg felállításának *törvényellenesen* eljáró igazgatóság tagjait az esetre is szabadságvesztési súlyos szankcióval fenyegeti, ha cselekményük vagy mulasztásuk a büntető-törvény sulya alá nem esik s a K. T. 180. §-ára támaszkodó bírói gyakorlat a törvényellenes közgyűlési határozatot még hivatalból is megsemmisíti. Így tehát *lex plus quam perfectá*-ba ütköznek a felértékelési megnyitómérleg szempontjából is a tárcarészvények bármely kategóriájának a törvényesnél magasabb értékelése.

4. Minthogy a felértékelési rendelet 1. és 26. §-a fentartja a K. T.-nek azt az elvét, mely szerint a vagyonmérleg voltaképen nem egyéb, mint leltárak összegezése s a leltári aktívumok és passzívumok összegeinek szembeállítása, ez

jogunk szerint gyakorlatilag lehetetlenné teszi, hogy az egyes feltári értékek nemcsak rejtett tartalékolási céllal, hanem egy magasabb *Gesamtbewertung* kihozása érdekében is éltéríthetők legyenek a valóságosaktól. Es ez a jog szempontjából annál is inkább így van, mert ha a K. T. 218. §. 3. és 219. §. 2. pontjának a felértékelési rendelet 12. §-a szerint a megnyitóméleg tekintetében is alkalmazandó rendelkezései a gyakorlatban olyan értelmezést nyertek is, mely a rejtett tartalékot megengedi, de a gyakorlatban is kereskedelmi vétség maradt a B. T. K. sulya alá nem eső olyan mérleghamisítás, mely a vállalat helyzetének jobb színben való feltüntetését célozza.

5. Végül: A felértékelési rendelet 13. §-ának 2. bekezdése csupán a társaság vagyonát a rendes kereskedő gondosságával össze nem egyeztethető módon *tul alacsonyra* értékelő közgyűlési határozat megtámadását köti az alaptőke legalább egyötödének birtokához, a *tulértékeléssel* szemben való megtámadási jogról ellenben hallgat s így ez utóbbira nézve nem érinti azt a részvényesi jogot, melyet a K. T. 174. §-ának 1. bekezdése így dekretál: *minden egyes* részvényt kereseti jog illet a közgyűlési határozat ellen, ha ez a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellenkezik. S a bíróságnak a törvénysértő közgyűlési határozatot megsemmisíteni, csak úgy mint az alapszabályellenest is, már hivatalból is kötelessége.

E rövid szemle tehát arra az eredményre vezet, hogy azok a tételek, melyeket fennebb felsoroltam, nemcsak újak és meglepők, de — legalább tételes jogunk szempontjából — tévesek is.

De nem is lehet ez máskép. Hiszen a felértékelési rendeletnek nem annak lehetővé tétele a rációja, hogy azok a hamis képek, miket a kereskedőknek, de főleg a nyilvános számadásra kötelezetteknek mérlegei az inflációs állampénzügyi gazdálkodás szükségképi folyamánként nyújtottak, az állandó értékű valuta rendszerének helyreállítása után sem olyanokkal válttassanak fel, amelyek a mérlegvalódiság jogunkban és kereskedelmi szokásainkban speciális tartalmat nyert fogalma követelményeinek megfelelnek.

Jogunkban és a magyar kereskedelmi szokások világában a mérlegvalódiságnak az a fogalma él*), mely megengedi a rejtett tartalékoknak a rendes kereskedői gondosság által indikált képződését, de nem engedi meg a kereskedő vagyoni helyzetének a valóságosnál kedvezőbb színben való feltün-

*) Lásd „A részvénytársaságok mérlegének realitása kereskedelmi jogunk szempontjából“ c. tanulmányomat a *Jogtudományi Közöny* 1925 március 1-jei számában.

tését. A felértékelési rendelet, mikor rendelkezéseivel a mérlegvalódiság helyreállítását célozza, szigorú logikával tartja a mérlegvalódiságnak szem előtt ezt a fogalmát. És 13. §-a akkor, midőn a kisebbségi részvényesek érdekében a tulajdonosi értékeléssel szemben is ad, bár erősen korlátozó feltételhez kötött, megtámadási jogot, ezzel a kereskedő értékelési *fakultásának* felső határait nem lazítja, csupán az alsó határok labilitásának csökkentése felé tesz egy igen óvatos lépést.

Dr. Tihanyi Lajos.

Rendeletek a munkaügyi és munkásbiztosítási bíraskodásról. A 51000/925. I. M. sz. rend. (Budapesti Közlöny 1925. nov. 3.) a munkaügyi bírósági hatáskörbe utalt azon perek elbírálását, melyeket a munkavállaló özvegye vagy hozzátartozói a szolgálati viszony alapján indítanak a munkaadó ellen.

A 43700/925. I. M. sz. rendelet (Budapesti Közlöny 1925. nov. 7. száma) a munkásbiztosítási bíróság hatáskörébe utalja a munkásbiztosítási bíraskodásról szóló törvényben meghatározott állandó szolgáltatások mennyiségének megváltoztatására irányuló pereket. Ez a rendelet a 87. sz. teljes ülési döntvény folytán megszületett kérdést dönti el. A járadék-perek korábban a rendes bíróság hatáskörébe tartoztak; kérdés volt tehát, hol indítandó meg a korábban a rendes bíróság ítéletével befejezett ügyekben megállapított járadékösszégnek a 87. sz. döntvény által lehetővé tett valorizációjára irányított per: a korábbi perbíróságnál-e, vagy pedig a munkásbiztosítási bíróságnál.

Mindkét rendelet, helyesen, az ügybíróság hatásköre mellett döntött.

Joggyakorlat.

Lényegi és technikai jogszabályok. A jogalkalmazás a háború és a forradalmak folytán gyorsan változó viszonyok és előreláthatatlan gazdasági jelenségek folytán igen nehéz feladat elé állítja a gyakorlat embezeit. A jó bírószeretné a törvény rendelkezéseit a mai körülményekhez idomítani, anélkül, hogy a törvényt határozottan megsértené. Hogy az angol precedens-módszer mennyivel rugányosabb a kontinentális deduktív jogrendszerekénél, arról bővebben írtam „A jogrendszer válsága” címen. (Magyar Jogélet 1923. október). A jogalkalmazásnak ezek a nehézségei vezettek a lényegi és technikai jogszabályok megkülönböztetéséhez is. Azt mondták, hogy a jogszabályok között különbséget kell tenni aszerint, hogy érdemleges, jogi normákat, parancsokat, vagy pedig csak célszerű lebonyolítási módokat, számítási módszert, formai rendelkezést, technikai megoldást tartalmaznak. A lényegi jogszabályokkal méltányosság, megváltozott viszonyok címén sem lehet szembehelyezkedni, itt ma is érvényesül a törvény betűjének szentsége. Másként áll az eset a technikai szabályoknál, melyek pl. a fedezeti vétel mikénti eszközölését, a teljesítési pénznemet, annak átszámítását rendezik. Itt tulajdonképpen a törvény csak egy célszerű módot proponál a könnyű lebonyolítás szempontjából, de ha a változott viszonyok folytán ez a megoldás nehézkes és kivihtetlen, akkor a lényeges rendelkezések figyelembevételével más eljárás is alkalmazható, vagyis egyenesen kimondva, az ilyen jogszabályt félre